

דבר העורכים

מדיאטיזציה ומלחמה: דבר העורכים לגיליון הנושא "תקשורת: דמוקרטיה, מחאה, מלחמה"

אזי לב־און, יובל גוז'נסקי

הקדמה

מתקפת הפתע של חמאס על "עוטף עזה" ב־7 באוקטובר 2023 הייתה אירוע טראומטי בהיסטוריה של מדינת ישראל. במתקפה נרצחו כ־800 אזרחים וכ־370 חיילים ואנשי כוחות הביטחון - מספר גבוה בהרבה ממספרי ההרוגים במלחמת ששת הימים ובאינתיפאדה השנייה כולה. כ־1,500 איש נפצעו (יסעור בית־אור, 2024) וכ־250 איש (אזרחים, חיילים וזרים) נחטפו. הטבח שביצעו מחבלי חמאס בעוטף עזה זעזע את החברה הישראלית עד היסוד. נשים וגברים נאנסו ונרצחו באכזריות, בתים נשרפו על יושביהם, יישובים ובסיסי צבא רבים ניזוקו קשות, ורכוש, תשתיות ושטחים חקלאיים רבים נבזזו ונהרסו. תיעודים גרפיים של הזוועות הופצו במהירות ברשתות החברתיות, ומשתמשים רבים, בהם ילדים ובני נוער, נחשפו ללא כל פיקוח לסרטונים ותמונות שכללו תכנים קשים ביותר.

במלחמה שפרצה בתגובה למתקפה - ונמשכת כבר למעלה משנה בדרום ובצפון, גם בעת כתיבת שורות אלו - נהרגו למעלה מ־500 ישראלים, כ־44,000 פלסטינים בעזה (י' לוי, 2024) וכ־3,000 לבנונים (Mroue & Lidman, 2024). יותר מ־150 אלף אזרחים ישראלים, בדרום הארץ ובצפונה, פונו מבתיהם, רבים מהם למשך זמן רב, וחלקם טרם שבו לבתיהם (המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2024). תחושת הביטחון של ישראלים ויהודים ברחבי העולם נפגעה קשות, נוסף לפגיעה קשה בכלכלה הישראלית ובמעמד הבין־לאומי של המדינה.

מחקרים אקדמיים רבים בחנו, ועוד יבחנו, היבטים שונים של המערכה. בגיליון מיוחד זה בחרנו להתמקד בסוגיות תקשורתיות הקשורות למתקפה ולמלחמה שפרצה בעקבותיה, כמו גם למחאה הציבורית הרחבה שקדמה למלחמה, ועסקה בשאלות של ממשל, דמוקרטיה, שוויון בנטל ועוד - מחאה שעודה נמשכת, ובין השאר מתמקדת בסוגיה של הסכם לשחרור החטופים. להלן נבקש להתמקד במסגרת תאורטית

רלוונטית במיוחד לניתוח האירועים השונים הנידונים בגיליון זה - מדיאטיזציה. נשרטט בקווים כלליים את המונחים המרכזיים, ונמחיש את הרלוונטיות של מסגרת ניתוח זו לסוגיות תקשורתיות הקשורות למתקפת הפתע של חמאס ולמלחמה שפרצה בעקבותיה.

מדיאטיזציה

התופעה שבה מערכות תקשורת לא רק "מתווכות" את המציאות בתחומים שונים, אלא משפיעות על מערכות היחסים בין השחקנים, ולעיתים אף מכתיבות אותן, מכונה בפי חוקרי תקשורת "מדיאטיזציה". מסגרת הניתוח של המדיאטיזציה מתייחסת לתהליך שבו גוברת השפעת מערכות התקשורת על עיצוב ומסגור של פרקטיקות ומוסדות חברתיים, תרבותיים ופוליטיים. היא מדגישה את האופנים שבהם מערכות תקשורת משנות את צורת העברת המידע ומשפיעות על אינטראקציות, מערכות יחסים, תפיסות והתנהגויות בהקשרים רבים ושונים (Couldry & Hepp, 2013; Deacon & Stanyer, 2013; Schulz, 2004; Strömbäck, 2008; Hepp, 2017; Hjarvard, 2017; Jensen, 2013).

פיתוח תאורטי נוסף, הקשור לכך, הוא גישת "המדיאטיזציה העמוקה" (Deep Mediatization) שמזוהה בעיקר עם החוקר אנדריאס הפ (Hepp, 2017, 2019). לפי הפ, "מדיאטיזציה עמוקה" היא שלב במדיאטיזציה שבו נוצר קשר הדוק בין הפרקטיקות ויצירת המשמעות בתחומים שונים של עולמנו החברתי ובין פרקטיקות תקשורתיות מתווכות. ייחודיותה של המדיאטיזציה העמוקה טמונה בשלושה מאפיינים: (1) היא מגשרת בין מדיה שונים (2) (cross-media); היא רבת פנים (ולא דיכוטומית); (3) היא רפלקסיבית, כלומר כוללת מודעות מעשית למאפיינים הספציפיים של המדיה השונים אשר נבחרים ושבהם נעשה שימוש.

אנו מבקשים אומנם לעסוק כאן במסגרת הניתוח של מדיאטיזציה בהקשר של כסוכים אזוריים ומלחמות, אולם היא רלוונטית לתחומים רבים נוספים. מחקרי מדיאטיזציה מתמקדים בתחומים מגוונים, כמו פוליטיקה (Landerer, 2013; Meyen et al., 2014), עבודה (Örnebring et al., In press), דת (Wei, 2024), ספורט (Kopecka-), יחסי ציבור (Strömbäck & Esser, 2017), ואפילו אבל (Piech, 2019). בהקשר של עיתונאות, למשל, נוצרו עם השנים אפשרויות רבות עבור יצרנים חדשים של תוכן עיתונאי לפרסם את דבריהם. אתרי חדשות עצמאיים רבים משגשים, ובלוגים ופלטפורמות דומות משמשים ליצירת תכנים מקוריים ולהתייחסות לתכנים המתפרסמים בתקשורת הממסדית. התכנים המתפרסמים באתרי תוכן עצמאיים נבדלים זה מזה מבחינת רמת החדשנות שלהם, מידת הדיוק

העובדתי ורגישותם כלפי שקרים וזיזופים. קהלים המתעניינים בנושאים מסוימים יודעים כי בלוגרים וכותבי תוכן עצמאיים עוסקים בתכנים שלא בהכרח זוכים לסיקור נרחב בתקשורת הממסדית, וכך אתרים אלה עשויים לרוכש קהל קוראים נאמן, המגיב לפרסומים ואף תורם להם. גם עיתונאים מהתקשורת הממסדית עוקבים אחרי בלוגים מסוימים, כדי לבדוק את ההתפתחויות בתחום הסיקור שלהם. כך נוצרת הפריה הדדית בין התקשורת הממסדית, יוצרי תוכן לא־ממסדיים, המשתמשים בפלטפורמות של רשתות חברתיות, והציבור הצורך תוכן משני הסוגים, ולעיתים מגיב עליהם (Dahlgren, 1996; Farrell & Drezner, 2008).

מדיאטיזציה ומלחמות

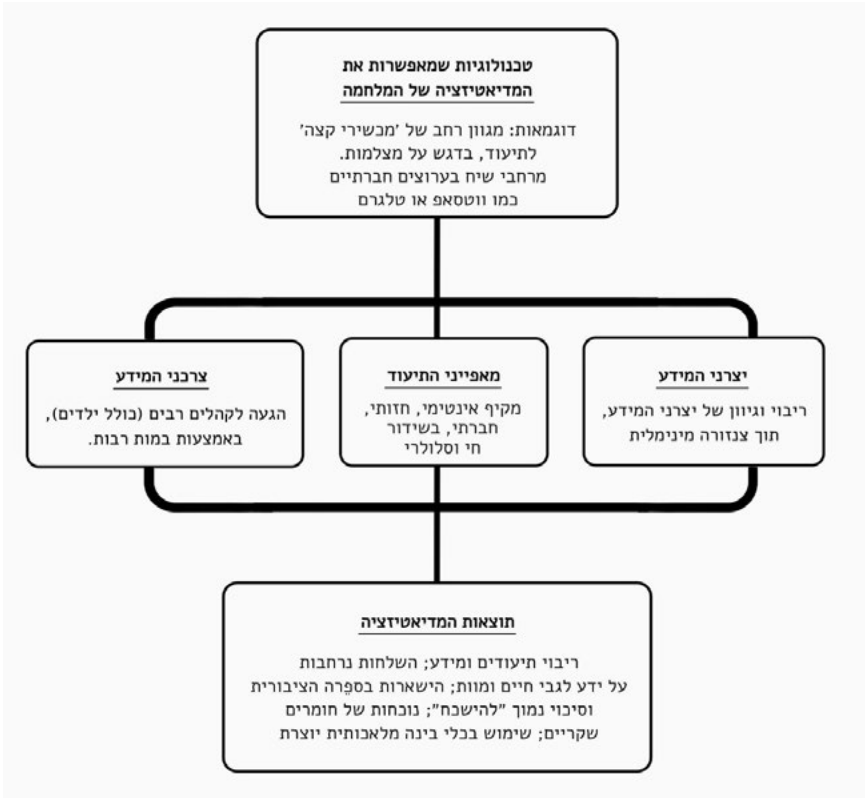
מחקרים רבים על תקשורת ומלחמה ממחישים את החשיבות המכרעת של המדיה לצורך קבלת מידע וגיבוש דעה במלחמות מרכזיות במאה האחרונה, למשל מלחמת וייטנאם, מלחמת עיראק (Horten, 2011), או סכסוכים קודמים בין ישראל לעזה או ללבנון (פרי, 2017; Siapera et al., 2015). מחקרים רבים מנתחים סוגיות הנוגעות לממשק בין תקשורת, ובמיוחד תקשורת חדשה ודיגיטלית, ובין סכסוכים אזוריים ומלחמות, למשל בהיבטים אלה: (1) מי הם **יוצרי** התכנים העצמאיים בהקשרים של מלחמה וסכסוכים, ומה המניעים שלהם (2); (Hoskins & O'Loughlin, 2015) **מאפייני** התכנים המרכזיים בתקשורת בשעת חירום - האם הם מהדהדים את מסרי השלטון או דווקא נוטים לביקורתיות כלפיהם? (ויימן, 2006); (3) **התקבלות המסרים** בקרב הציבור, ויכולתו לשוחח על האירועים בבמות שונות, לגבש דעה ולהיערך לפעילות (למשל: לבי־און, 2010; Lev-On & Uziel, 2018).

כאמור למעלה, השינויים הדרמטיים בעולם התקשורת יוצרים סביבה תקשורתית שונה לחלוטין מזו שהכרנו בעבר בכל הנוגע לייצור המידע בזמן מלחמה, דפוסי צריכת המידע, אופי התכנים המופצים ודרכי הפצתם (למשל: Hoskins & O'Loughlin, 2024; Kopecka et al., 2010). בהמשך נדגים, תוך התמקדות במסגרת הניתוח של המדיאטיזציה, כי לתקשורת בשעת מלחמה יש כיום, יותר מבעבר, כמה מאפיינים: (1) ריבוי וגיוון של יצרני המידע תוך צנזורה מינימלית; (2) מידע מקיף, אינטימי, חזותי, חברתי, בשידור חי וסלולרי; (3) גישה לקהלים רבים (כולל ילדים), באמצעות במות רבות.

בהמשך נתמקד בשלושה היבטים של המדיאטיזציה של המלחמה כפי שבאו לידי ביטוי במתקפת הפתע של חמאס ב-7 באוקטובר 2023:

1. טכנולוגיות **המאפשרות** את המדיאטיזציה של מתקפת הפתע והמלחמה;
2. **מאפייני** המדיאטיזציה של המלחמה, בהקשר של ייצור המידע, מאפייניו וצריכתו;
3. **תוצאות** המדיאטיזציה של המלחמה.

לצורך המחשה, עיקרי הטעונוים לגבי ההיבטים העיקריים של המדיאטיזציה שייסקרו בהמשך מובאים בתמצית בתרשים 1.

תרשים 1. ההיבטים העיקריים של המדיאטיזציה שייסקרו בהמשך

הטכנולוגיות שמאפשרות את המדיאטיזציה של המלחמה

קיומן של התופעות שנסקרו כאן מתאפשר בזכות פיתוחים טכנולוגיים מתקדמים מהעשורים האחרונים, ובהם מגוון גדול של 'מכשירי קצה' לתיעוד, בדגש על צילום

וידאו - עם סאונד או בלעדיו. לטכנולוגיות אלה השפעות מרחיקות לכת על המזמינויות (affordances) הנגישות למשתמשים, למשל בכל הנוגע ליכולות הקלטה, הפצה, הערות, השתתפות בשיחה, זמינות לאחרים ועוד (Santos & Valenzuela, 2025).

דוגמה בולטת היא קבוצת הוואטסאפ המשפחתיות או הקהילתיות, שהן תופעה יחסית חדשה, שכן פלטפורמת וואטסאפ (בתצורתה הנוכחית - מאז שנרכשה בידי חברת מטא) נמצאת איתנו מזה כעשור בלבד. פלטפורמות נוספות של פורומים, קהילות דיגיטליות ושיח מקוון קיימות כבר כמה עשורים, אולם רשת טלגרם, שהפכה פופולרית במיוחד בזמן המלחמה (יעבץ 2024, גיליון זה), קיימת רק כעשור.

דוגמה מרכזית נוספת היא הזמינות והשכלול של המצלמות, שאפשרו למשל את התייעוד הנרחב של מאורעות שבעה באוקטובר: מצלמות דרך, מצלמות רכב, מצלמות אבטחה, מצלמות גוף של שוטרים, ואפילו מצלמות GoPro שהולבשו על גופם של מחבלי הנוח'בה, ושימשו אותם לתעד בין השאר את המעשים המחרידים שעשו - סרטונים שאף הפיצו כדי לזרוע פחד ואימה (ראו Weimann & Weimann-Saks, In press; לגבי המדיאטיזציה של אירועי טרור והפיכתם לאירועי מדיה, ראו פרי, 2017; Katz & Liebes, 2007). מצד שני, להבדיל אלף אלפי הבדלות, התקבלו מאותו היום גם תיעודים של מי שהתבצרו בממ"ד או נמלטו ממסיבת הנובה, אשר צילמו את רגעי האימה ואף הקליטו דברי פרידה ליקיריהם ברגעיהם האחרונים.

גם הטכנולוגיות הללו חדשות יחסית. למשל, השימוש המבצעי במצלמות GoPro החל רק לפני כ־15 שנה. גם הנוכחות המסיבית של מצלמות במרחב הציבורי היא תופעה חדשה למדי, שמתרחבת כחלק מיוזמות של "ערים חכמות". מצלמות ברכב או על קסדת האופנוע הפכו לעניין שבשגרה, ואף לחובה, כדרישה מצד חברות הביטוח. הזמינות של המצלמות, מחירן הנמוך והמזעור שלהן, לצד השיפור באפשרויות לשמירת חומרי גלם והפצתם, סייעו להפוך טכנולוגיות אלה לנפוצות. כך התרגלנו לנוכחות נרחבת של מצלמות סביבנו, ולרבים מובן מאלינו כי המרחב הציבורי מצולם מכל כיוון אפשרי ובכל עת. לכן אנחנו מופתעים כשאנשים נעלמים ולא ידוע מה קרה להם. למשל, גורלם של חלק מהאנשים שנחטפו ממסיבת הנובה ואפילו מהקיבוצים התברר רק אחרי עסקת החטופים הראשונה, כאשר אלה שחזרו דיווחו שראו אותם בשבי. במקרים אחרים, שכחותן של המצלמות אפשרה, כעבור זמן, ליצור סרטים תיעודיים העוקבים אחר האירועים המחרידים של שבעה באוקטובר כולו. כזה הוא למשל "הקופסא השחורה" של באריי, פרק בתוכנית **עובדה** ששודר בספטמבר 2024, והורכב כולו מקטעים שצולמו במצלמות שהיו פיזרות ברחבי הקיבוץ (שני, 2024).

לאחרונה פרסם לב־און (2023) ספר על המשפט של רומן זדורוב, שנחשד ברצח תאיר ראדה בשנת 2006. הספר התמקד במעורבות הציבורית של הקהל הרחב בפרשה והשיח לגבי ברשתות החברתיות, שהתאפשרו בזכות הזמינות באינטרנט של מרבית חלקי התיק המשפטי. אומנם בעת הרצח פורומים מקוונים כבר היו נפוצים, אך לא היו מצלמות אבטחה בבית הספר או בדרכים המובילות אליו. ייתכן שאילו הותקנו מצלמות אבטחה במקומות אלה, היה ניתן להיעזר בהן כדי להבהיר מה התרחש. ואכן, הרצח המזעזע היה זרז להתקנה מסודרת של מצלמות אבטחה בבתי הספר בארץ. לעומת זאת, כיום כמעט כל פיגוע או אירוע פלילי מתועד מזוויות רבות, והתיעוד - אם במצלמות של גופים כמו עיריות וגורמי אבטחה, ואם בידי עוברי אורח, המפעילים את המצלמה בטלפון הנייד כמעט מיד - מופץ תוך רגעים ספורים. אולם, כאמור, הנוכחות המסיבית של מצלמות במרחב הציבורי, שנדמית מובנת מאליה, החלה לפני פחות מעשרים שנה.

מאפייני המדיאטיזציה של המלחמה: יצרני המידע

רבים השוו בין אירועי שבעה באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה בעקבותיהם למלחמת יום כיפור, שפרצה 50 שנה לפניו, כמעט באותו תאריך. ההשוואה נסמכת בין השאר על הדמיון ב"קונספציה" של היעד. יכולות וכוונות לתקף מצד האויב, ועל ההפתעה הגדולה בעיצומם של חגי תשרי. אך למרות הדמיון, יש הבדל ניכר מבחינה תקשורתית בין שני האירועים. לדוגמה, התיעוד ממתקפת הפתע שפתחה את מלחמת יום כיפור 1973 נאסף מצלמים וכתבים שהיו בשטח, והתמונות והעדויות הגיעו אל הציבור כעבור זמן רב, במקוטע, ורק לאחר שקיבלו את אישור הצנזורה - ואת הריק מילאו שמועות רבות, שמקורן לא ברור, ונפוצו בציבור הרחב (Peled & Katz, 1974). לעומת זאת, בשבעה באוקטובר 2023 אפשרה הקדמה הטכנולוגית לתעד את האירועים, להבין אותם, ולפעמים אפילו להרגיש כאילו על אף הריחוק אנחנו נוכחים בהם, כמעט בזמן אמת, ובמקרים רבים ללא כל צנזורה. בלטו במיוחד השידורים החיים בכל הערוצים, שבהם הכתבים בדרום הביאו את זעקת התושבים הסגורים בממ"דים וקוראים לעזרה לצבא שאינו מגיע.

בעבר, כדי להגיע לקהלים נרחבים, היה צורך בגישה לעיתון, תחנת רדיו או תחנת טלוויזיה, מה שדרש משאבים ניכרים. כיום, אנשים וקבוצות רבים הפוכים ליצרני מידע מרכזיים, כאשר המידע מגיע לציבור לא רק מבעלי כוח ופליטות, אלא גם מקבוצות שוליים ומשפיענים, שיכולים להפיץ אותו בקלות לקהלים רבים. כך, השימוש ברשתות החברתיות בזמן חירום מאפשר הפצה מיידית ונרחבת של מידע ממקורות רבים ומגוונים (Hoskins & O'Loughlin, 2015).

פלטפורמות נוספות המקלות על הפצה מהירה של מידע הן קבוצות בטלגרם ובפייסבוק, במיוחד כאלה שעוסקות באקטואליה, כמו גם רשימות תפוצה בוואטסאפ. בחלקן אומנם מופץ מידע שקרי ולא מבוסס, אך באחרות אנשים בעלי קשרים ורקע בתחום מפרסמים מידע מהימן, והן הפכו לערוצי תקשורת מרכזיים, העוקפים את הערוצים הרשמיים. הצנזורה בפלטפורמות אלה היא לעיתים קרובות מועטה או לא קיימת, מה שמביא לשטף של מידע. לעיתים מדובר במידע נכון ומהימן, אך לעיתים בשקרים שמקורותיהם אינם ברורים, פרסומים שמכילים תכנים גרפיים ופוגעניים, או מידע שעשוי להפר את צנעת הפרט - וכל אלה עשויים לזכות להפצה המונית ללא בקרה.

בעבר הלא רחוק, מספר יצרני המידע בזמן חירום היה מצומצם, ולכן היה קל יותר להפעיל עליהם צנזורה. יתרה מכך, ברוב המקרים לא היה צורך להורות לעיתונאים במפורש מה לשדר ומה לא, שכן הם הכירו את הכללים ופעלו בהתאם (Cook & Heilmann, 2013). כתוצאה מכך, התכנים שהגיעו לספֵרה הציבורית היו "מהונדסים" וערוכים, ועמדו בקנה אחד עם האינטרסים של הגופים המדינתיים או המסחריים שהפעילו את הצנזורה. כיום כוחה של הצנזורה נחלש, וגופים רבים משדרים תכנים שונים בשידור חי בלי לבקש אישור מאיש. כתוצאה מכך מגיעים למרחב הציבורי תכנים שבעבר הודרו ממנו, למשל סרטונים משבעה באוקטובר ששודרו בפייסבוק ובהם תועדו חטיפות, ירי באזרחים ורצח, ואף תכנים קשים יותר, כמו פגיעה בגופות. כל אלה קיבלו הפצה נרחבת ביותר, למשל בערוצי טלגרם, שאינם מקפידים על סינון ונותנים במה בליברליות לכל תוכן שהוא.

מאפייני המדיאטיזציה של המלחמה: מאפייני התיעוד

התיווך העכשווי של המלחמה מאופיין בהיותו מקיף, אינטימי, חזותי, חברתי, בשידור חי וסלולרי (ראו Lev-On & Uziel, 2018). בשל מגבלות המקום, ניגע בהיבטים השונים בקיצור רב:

1. התיעוד הוא מקיף: בניגוד לאירועי עבר, שתועדו בידי צלמים שבמקרה היו באזור, והעדויות לגביהם מצד מי שנכחו באירועים נאספו בדיעבד, הרי במהלך מתקפת חמאס התיעוד היה מקיף ביותר. כמעט מכל מקום שבו היו מחבלים - לצערנו ביישובים ומוצבים צבאיים רבים, כמו גם בשטח מסיבת הנובה - התקבל תיעוד ממגוון מקורות, כולל התוקפים, אך גם הקורבנות הנסים על נפשם, וכאמור מצלמות רכב, מצלמות דרך, תיעוד עצמי ועוד. יתרה מכך, תיעוד מעשי האלימות והזוועה מצד התוקפים, וכן הפצתם, היו מתוכננים ומכוונים. שבוע לאחר המתקפה חשף נשיא המדינה יצחק הרצוג בריאיון ל-CNN את "תוכנית חטיפת השבויים", מסמך שנמצא

- על אחת מגופות המחבלים, ובין השאר נכתב בו שעל המחבלים לתעד את מעשיהם, וגם לשדר אותם בשידור חי במידת האפשר (אייכנר, 2023; חדשות 13, 2024).
2. התיעוד הוא אינטימי: תיעודים משבעה באוקטובר כללו אנשים שיצרו קשר מתוך מקלטים, שיחות בקבוצות וואטסאפ של יישובים או משפחות, ואף שידורים חיים בפייסבוק של אנשים בשעתם הקשה ביותר, כשהם גוססים או נרצחים. החומרים האינטימיים והרגישים האלה הפכו נגישים בבתים רבות - בטלגרם, ברשתות החברתיות ואף בערוצי הטלוויזיה (ראו בירנהק, 2024, גיליון זה).
 3. התיעוד הוא חזותי: התיעוד מהשטח כולל שפע של צילומי תמונות ווידאו באיכות גבוהה, לעיתים עם סאונד (למשל מצלמות טלפון או GoPro) ולעיתים ללא סאונד (למשל מצלמות אבטחה).
 4. התיעוד הוא חברתי: כלומר, מתייחס לאינטראקציות בין אנשים, ומעיד על דינמיקות ויחסים חברתיים.
 5. התיעוד נעשה בשידור חי: כאמור, לעיתים קרובות התיעוד מתפרסם במהלך ההתרחשות או בסמוך מאוד אליה, ולא רק בדיעבד. כלומר, יש בו ממד של מיידיות, ולעיתים של דחיפות, בכל הקשור למהירות הפצתו.
 6. נוכחות הסלולרי: הטלפון הסלולרי מאפשר לנו לצלם את המתרחש ולפרסם אותו בזמן אמת. הנוכחות המתמדת של הטלפון החכם, הנמצא בהישג יד בכל רגע כמעט, הפכה כל אחד מאיתנו למתעד אפשרי של כל רגע בחיים. גם במצבים מסכני חיים אנשים רבים שולפים את הטלפון ומתעדים, גם כאשר עצם השימוש בו עלול לחשוף ולסכן אותם. למשל, הצעירים שברחו ממסיבת הנובה והתחבאו בשטח תוך צילום עצמי, או חיילים בקרב בעלי גישה לטלפון חכם ולאינטרנט, במקרים רבים אף בשידור חי מהשטח. כך היה במקרה של חייל שהשתתף במבצע לחילוץ גופות חטופים וצילם סרטון מתוך הנגמ"ש, אשר חשף את הפעולה לפני שצה"ל הוציא הודעה רשמית ולפני שנודע למשפחות (ש' לוי, 2024).

חאפייני המדיאטיזציה של המלחמה: צרכני המידע

בהמשך לשינויים שנסקרו בהקשרים של מדיה ומדיאטיזציה, גם דפוסי צריכת המידע של הקהל השתנו. בשנים האחרונות הטלוויזיה שומרת על כוחה כאפיק מרכזי לצריכת מידע בשעת חירום (כפי שעולה למשל מהמחקר של יעבץ בגיליון זה), אך לצידה מגוון ערוצים אחרים, כמו הרשתות החברתיות, תופסים מקום חשוב בתמהיל התקשורת של הצרכנים.

בימינו, הרשתות החברתיות הן פלטפורמה מרכזית לתיעוד אירועי מלחמה ושיתופם (Mortensen, 2014), ויש להן מקום מרכזי בתמהיל התקשורת העכשווי, בזמני שגרה ובשעת חירום (Lev-On & Uziel, 2018). בין השאר, הן יכולות לספק מידע ממוקד

בחתך מקומי מפי אנשים שנמצאים בשטח, ברזולוציות שהתקשורת הארצית לא יכולה לספק. לדוגמה, אם במהלך המלחמה נפל טיל ביישוב מסוים, יכולים תושבי היישוב לדעת תוך דקות ספורות היכן בדיוק הייתה הנפילה ואיזה נזק נגרם. נוכח היעלמותם של גופי חדשות מקומיים, יש לקבוצות וואטסאפ ורשתות חברתיות אחרות יתרונות רבים עבור צרכנים ברמה המקומית.

נוסף לכך, היום מידע בעל אופי מגוון ובהיקפים גדולים לגבי המלחמה מגיע לקהלים נרחבים, גם כאלה שבעבר היה נהוג לנסות ולמנוע מהם להיחשף אליו - בעיקר ילדים ובני נוער המבלים שעות רבות באינטרנט ופעילים ברשתות החברתיות. אומנם, מאז ומעולם ילדים בישראל נחשפו לחדשות (Alon-Tirosh & Lemish, 2014), אולם המינון היה נמוך בהרבה, אופי החומרים היה שונה והיכולת לסנן אותם הייתה גבוהה יותר. כתוצאה מכך, קשה היה במלחמה הנוכחית להימנע מחשיפה של צעירים לחומרים בעייתיים. ואכן, מחקר של המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת הראה כי שיעור גבוה של בני נוער נחשפו לתכנים קשים ופוגעניים בזמן המלחמה (המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת, 2024).

תוצאות המדיאטיזציה

לסיום פרק זה נציין - שוב בקיצור נמרץ - מספר **תוצאות** אפשריות של תהליכי המדיאטיזציה של מלחמות, ובפרט מתקפת שבעה באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיה.

ראשית, בעקבות תהליכים אלה מצטברות **כמויות עצומות של תיעודים ומידע**, שיוצרות עוגן ממשי עבור צרכני תקשורת, ומאפשרות להסתמך על מגוון רחב של מקורות ולא רק על מידע חלקי ומקוטע כדי להבין מה באמת קרה. עם זאת, שפע המידע ומהירות הפצתו דורשים עבודת קטלוג ואימות מורכבת כדי להבטיח שיהיה מדויק ורלוונטי.

שנית, לתיעוד יש גם **השלכות נרחבות על ידע לגבי חיים ומוות**. לצערנו, פעמים רבות שמענו על אנשים שנחטפו בשבעה באוקטובר וגורלם לא היה ידוע, ובדיעבד התברר שנרצחו וגופותיהם מוחזקות בידי חמאס. באופן תקדימי, המוות נקבע גם בהיעדר הגופה החטופה, באמצעות הצלבה בין התיעוד למידע נוסף.

שלישית, התיעוד **עשוי להישאר בספירה הציבורית** ולמשתמשים יש אפשרות לשמור אותו. מהרגע שהתוכן מועלה לרשתות החברתיות הוא עשוי להישמר, וגם אם נדמה שהחומרים נשכחו, הם עשויים להופיע במפתיע שוב בעתיד. בהקשר הזה, מרבים

להשוות בין חמאס לנאצים ובין התיעוד והתעמולה של חמאס לאלה של הנאצים. אך כאשר הנאצים הבינו שהם בצד המפסיד, הם ניסו להעלים עדויות לאכזריותם, כולל השמדת ארכיונים ומחנות. לעומת זאת, את תיעודי המעשים האכזריים של חמאס בלתי אפשרי למחוק. התיעוד נשמר ומעלה שאלות אתיות כבדות משקל סביב הצגתו בספרה הציבורית.

רביעית, לצד האפשרות של הציבור הרחב ליצור תכנים ולהיות שותף לתיעוד המלחמה, יש לתיעוד גם היבטים בעייתיים. למשל, **חומרים שקריים**, כמו סרטונים שהוצגו כתיעוד של המתקפה אך צולמו במקומות אחרים בעולם, או עדויות שהתגלה כי אינן נכונות, אם בשל כוונות זדון ואם עקב חולשת הזיכרון האנושי, או בלבול בקרב מי שחוו אירועים מטלטלים. כדי לקבל וגם לספק תמונת מצב מלאה ומדויקת, יש לסנן את התכנים האלה ולהבהיר שהם לא חלק מהסיפור.

גורם נוסף שמקשה על ההבדלה בין אמת לשקר הוא הפופולריות הגוברת של **כלי בינה מלאכותית יוצרת** בשנים האחרונות. הכלים משתפרים תמידית, כך שלא פשוט להבחין בין התוצרים שלהם ובין תיעוד אותנטי. הזיוף מסכן את היכולת לראות את התמונה האמיתית והמלאה. עם זאת, לבינה המלאכותית היצרת יש גם יתרונות בהקשר של ניתוח העדויות ותיעוד האירועים. לדוגמה, בתחילת המלחמה, מתנדבים בחמ"ל של "אחים לנשק" - שהיה מעורב בגיבוש תמונת מצב בנוגע לחטופים ולנעדרים - הצליבו סרטונים ותמונות בכמות עצומה בעזרת כלי בינה מלאכותית יוצרת, והצליחו לאתר סימני היכר ופריטי לבוש של חטופים, וכך לגלות פרטים על מצבם.

פרקי הגיליון המיוחד

לסיכום, בטקסט קצר זה ניתחנו את המקום המרכזי והאופי המיוחד של המדיאטיזציה למתקפת הפתע של חמאס בשבעה באוקטובר 2023, והמלחמה שפרצה בעקבותיה. התוכן מיוצר בידי צרכנים רבים ומגוונים תוך צנזורה מינימלית, והוא מקיף, אינטימי, חזותי (רובו בווידיאו, להבדיל מתמונות סטילס) ועם סאונד (ברובו), חברתי, בשידור חי וסלולרי.

"המדיאטיזציה העמוקה" (Hepp, 2019) מתאפשרת בזכות ריבוי הערוצים ומכשירי הקצה, ונגישותם לרבים מהאנשים שנחשפים לאירועים. היא מתבססת על כלים שבמונחים היסטוריים קיימים זמן קצר בלבד, כמו מצלמות גוף, מצלמות אבטחה וכמובן טלפונים חכמים, וערוצים חברתיים כמו פייסבוק, טלגרם וקבוצות וואטסאפ, שמילאו תפקיד מרכזי בגיבוש תמונת המצב הראשונית סביב האירועים. לכלים הללו

יש יתרונות גדולים בכל הנוגע ליכולת לתעד התרחשויות ולהבין אותן, למצוא קצות חוט לגבי תעלומות ולהעמיק במצב בזירות השונות. עם זאת, הם מציבים גם אתגרים שלא הכרנו בעבר, כמו תכנים שקריים והפצת מידע מוטעה במהירות ובהיקפים גדולים. באמצעות איסוף וסינון ניתן להפיק בעזרת הכלים הללו תיעוד מעמיק ורב חשיבות, אך במקביל עלינו לפתח יכולות לזהות תכנים בעייתיים ולודא שהם לא יתבלו את תיעוד האירועים בקונספירציות ושקרים. זאת ועוד, ריבוי המקורות מאפשר לספר סיפורים שונים לקהלים שונים, מה שיוצר אתגר אזרחי מסוג חדש.

ניתן לדון בתוצאות נוספות של תהליכי המדיאטיזציה, ואנו בטוחים שחוקרי וחוקרות תקשורת ימשיכו לעסוק בהן בעתיד. תרומתם של פרקי הגיליון הנוכחי היא בדיון מרוכז ועשיר בהיבטים רבים של המדיאטיזציה של מתקפת שבעה באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיה. חלקם עוסק בסיקור העיתונאי, אחרים מתייחסים מזוויות שונות להשלכות הנפשיות של צריכת תקשורת במלחמה, ואחד מתמקד בפרסום בעת מלחמה. אומנם בקול הקורא ביקשנו לעסוק גם במחאה ובסוגיות של ממשל ודמוקרטיה, אולם נוכח האינטנסיביות של אירועי המלחמה והשפעתם הדרמטית על חיי היום-יום בישראל, רוב מוחלט של המאמרים והמסות בגיליון זה עוסקים בהם.

המאמר של אודליה דיין-גבאי מבקש לחשוף את הנרטיבים והמוטיבים העיקריים שדרכם בחרה התקשורת הישראלית לתווך לציבור את מעשי האלימות המינית והאונס שבוצעו בשבעה באוקטובר. ממצאי המחקר חושפים ארבעה נרטיבים עיקריים: נרטיב מנגנון ההכחשה, נרטיב קולות הקורבנות - בין השתקה לזעקה ובין אישי לקולקטיבי, נרטיב האונס כנשק מלחמה, ונרטיב הביקורת והאשמה. נרטיבים אלה מעידים כי התקשורת הישראלית ככלל ניצבה באופן חד-משמעי לצד הקורבנות. עם זאת, הנרטיבים כללו גם יסודות שיח פטריארכליים ושמרניים.

שני מחקרים בגיליון בחנו את התגובות של הציבור בישראל לחשיפה לחדשות ולסרטונים שהציגו את המלחמה. מאמרם של דנה וימן וזקס, ירון אריאל וורד אלישר עוסק בהפצת שמועות בקרב הציבור הישראלי בזמן מלחמת חרבות ברזל. באמצעות סקר מקוון, המחברים מצאו קשרים חיוביים בין הפצת שמועות ובין חרדה מצבית, חרדה תכונתית, תדירות צריכת חדשות וקרבה פסיכולוגית. זאת ועוד, משתתפים עם רמות גבוהות של חרדה וקרבה פסיכולוגית דיווחו על צריכת חדשות בתדירות גבוהה יותר, שהובילה להפצת שמועות רבות יותר. מנקודת מבט אחרת, ארנת טורין וחן קרצ'ר בחנו את התגובות של יהודים וערבים בישראל לתיעודי שבעה באוקטובר, בהתבסס על שאלון שהופץ בקרב מבוגרים צעירים. נמצא כי רבים נחשפו לסרטוני

זוועה ברשתות החברתיות, אולם שיעור גבוה מהם דיווחו כי נמנעו משיתוף והפצה של הסרטונים. הסרטונים עוררו רגשות עזים בשתי הקבוצות, בעלי שלושה ממדים: תגובה פרואקטיבית של זעם ורצון בנקמה, תגובה ריאקטיבית של תחושת קורבנות וחוסר אונים, וממד של זיכרון קולקטיבי שבא לידי ביטוי באנלוגיות היסטוריות.

גם עולם הפרסום הושפע מהמלחמה. אסתי בליץ, אסנת רוט־כהן ואלי אברהם בדקו באיזה אופן בחרו החברות הפיננסיות לפרסם בתחילת המלחמה, כאשר האזרחים נזקקו למשענת פיננסית כלכלית ולתחושת ביטחון ויציבות. הממצאים הראו כי טכניקת השכנוע הבולטת ביותר הייתה הטכניקה הרציונלית, אשר באה לידי ביטוי גם במידע אורייני פיננסי, וכי גם טכניקות השכנוע המוסרית־חברתית והרגשית היו דומיננטיות. עוד נמצא כי נעשה שימוש בטכניקות שכנוע שונות, ובהתאם למדיום שבו הועבר המסר.

המאמר היחיד בגיליון הנושא שעסק במחאה בחן את האקטיביזם המקוון של פעילי "מחאת הנוער למען האקלים". דגנית לוי ונטע קליגלר־וילנצ'יק התבססו על ראיונות אישיים עם פעילים במחאה, והראו שבאמצעות למידת עמיתים ממוסדת, אותם פעילים רוכשים סט כישורים חברתיים וטכנולוגיים, הכולל מודעות חברתית־טכנולוגית לאפקטיביות הפוטנציאלית של אקטיביזם ברשתות החברתיות, יצירה והפצה, רפלקציה והפעלת שיקול דעת אתי. כישורים אלה שימשו את בני הנוער בעת שגרה, וביתר שאת אל מול האתגרים שבהם נתקלו כאשר פרצה מלחמת חרבות ברזל.

גם הספר הנסקר בגיליון זה עוסק במחאה מקוונת של צעירים. צמרת ריקון סוקרת את *Not Your Parents' Politics* מאת נטע קליגלר־וילנצ'יק ויואנה ליטראט. היא מצביעה על כך שהספר מציע גישה תאורטית חדשנית - בחינת האופן שבו צעירים מבטאים עמדות פוליטיות במדיה החברתית דרך מודל (NAC (Norms, Affordances, Contents), המאפשר ניתוח של תופעת הביטוי הפוליטי של צעירים באמצעות שלושת מרכיבי המודל: נורמות, מזמינויות (Affordances) ותכנים. הספר מתמקד בקשר המורכב שבין הדור הצעיר לפלטפורמות הדיגיטליות, אשר הופכות לזירה פוליטית חדשה ומאפשרות השתתפות בתנועות מחאה גלובליות.

בגיליון הנושא מתפרסמות גם חמש מסות מקוריות, העוסקות במלחמה מנקודות מבט מגוונות. נדיב מרדכי ואיה ידלין עוסקים בשימוש במדיה מקוונים לעיצוב נרטיב אחריותיות (Accountability) בידי שחקנים פוליטיים בזמן משבר. הם מתמקדים בשימוש של ראש הממשלה נתניהו ברשת החברתית X (לשעבר טוויטר) בעת המלחמה, ומראים כי הוא ממחיש את המושג "הכחשה סבירה" (Plausible Deniability), אשר חורג מהנורמה הפוליטית ביחס למחדל שלטוני.

מיכאל בירנהק מפנה מבט לסוגיית הזכות לפרטיות בעת מלחמה. המסה בוחנת את הפרת הזכות לפרטיות, בין היתר בהקשר של "השגת גבול" של פוליטיקאים הנכנסים לבתים הרוסים, פלישה תקשורתית ללובי של בתי מלון שבהם שוהים מפונים, צילום המפגשים של חטופים ששוחררו עם יקיריהם ותכנים שנכללו ב"סרט הזוועות". בירנהק טוען שיש להקפיד על הזכות לפרטיות, במיוחד במצבי חירום.

מזווית אחרת, ערבה רוטמן סוקרת את האתגרים שניצבו בפני הדיפלומטיה הציבורית הישראלית מאז הטבח של שבעה באוקטובר ותחילת המלחמה. לצד האתגרים, המסה מציגה את הניסיון ליישום דיפלומטיה אזרחית בישראל וקוראת להגביר את השימוש בה ככלי של עוצמה רכה, במקביל למאמצים המוסדיים.

יצחק טרכטינגוט ותהילה גאדו מפנים זרקור להתגייסותה המועטה של הקהילה החרדית למאמץ המלחמתי, ומתמקדים בחשיפה לתקשורת הכללית כגורם הסודק את חומות ההיבדלות שבין קבוצת מיעוט לקבוצת הרוב בזמן המלחמה, ומוביל להיכרות, מעורבות ושיתוף פעולה ביניהן. באמצעות סקר מקוון הם מצאו כי החשיפה לקבוצת הרוב דרך התקשורת, כמרחב שאינו מאיים, מסייעת להפחית מהחרדה מפני היטמעות, הקיימת בתודעת המיעוט.

באמצעות מחקר מבוסס סקר בוחן גל יעבץ את התפלגות הפנייה למקורות מידע לשם צריכת חדשות בקרב מבוגרים בישראל במהלך המלחמה. הממצאים מצביעים על כך שאמצעי התקשורת המסורתיים, דוגמת ערוצי טלוויזיה, רדיו ואתרי חדשות, שומרים על כוחם גם בעיתות משבר וחירום, במקביל לעלייתם של יישומונים וכלים חברתיים חדשים דוגמת טלגרם, שאומצו בקרב רבים עם פרוץ המלחמה, המשמשים בעיקר לצורך קבלת עדכונים והגברת תחושת הביטחון.

אנו מגישים את גיליון הנושא "תקשורת: דמוקרטיה, מחאה, מלחמה" לקהילת חוקרי ותלמידי המחקר בתחום התקשורת, ולציבור הישראלי כולו. אנו מבקשים להודות לכל השופטים והשופטות של המאמרים והמסות, אשר תרומתם להקפדה על איכות המאמרים והמסות לא תסולא בפז. תודות מיוחדות לעורכת הלשון המופלאה של כתב העת, חבצלת שפירא, שתרומתה מורגשת בכל מאמר. תודות להאמה אב־קשק ולמתרגם עלאא שלבייה על תרומתם לתרגום התקצירים לערבית, ולמעמדת עינת פרלמן רוגל על עבודתה החשובה. תודה מיוחדת גם למעצב המוכשר נדב אטיאס על עיצוב שער הגיליון ולגיא נקש על התמיכה בניהול האתר.

תם ולא נשלם. אנו מקווים כי גיליון הנושא יהיה רק מבוא למחקרים נוספים בעברית סביב הממשק בין תקשורת למחאות ולמלחמות. עם זאת, כאזרחים ישראלים, אנו

מקווים גם לסיום מהיר של המלחמה, לחזרתם של החטופים והחיילים ולהגעה לעידן חדש של שלום. אנו מאמינים כי נושאים של המאמרים בגיליון על "תקשורת בימי שלום" עשויים להיות מעודדים הרבה יותר מהנושאים שבהם עסק גיליון זה.

ובנימה אישית, זהו הגיליון האחרון שלי, יובל גוז'נסקי, כעורך כתב העת **מסגרות מדיה**. זה היה מסע מרתק ומעשיר של מעט יותר משלוש שנים ושישה גיליונות מקוריים (גיליונות 21-26). ההתחלה הייתה בעיקר סקרנית. עם מעט ידע והרבה מוטיבציה, בנינו בשנים אלו אתר חדש ומעודכן לכתב העת והעברנו את הארכיון הישן לפורמט החדש. מבחינה תוכנית הוספנו מדורים חדשים, כמו מסות אודיו־חזותיות, ופונקציות תקשורתיות חדשות, כמו דימויים חזותיים לכל מאמר, שיוך של שמות משתמשים למחברים, תרגום לערבית של התקצירים ועוד ועוד. אני מלא תודה לכל מי שתמך וסייע אישית וקולקטיבית: לחברי וחברות מערכת כתב העת, לוועד האגודה הישראלית לתקשורת ובראשו היו"ר עמית קמה, למחלקה לתקשורת במכללת ספיר, לשופטים ולשופטות של המאמרים, וכמובן למחברים ולמחברות, אשר הביעו אמון בכתב העת שלנו כבמה לפרסום המחקרים המקוריים שלהם. אני מעביר בשמחה ובגאווה את כתב העת לידי של העורך הנכנס, דורון שולצינר, ומאחל לו בהצלחה רבה בניווט כתב העת בתקופה המורכבת הנוכחית.

ד"ר יובל גוז'נסקי, עורך מסגרות מדיה
פרופ' אזי לב־און, עורך אורח של גיליון הנושא

רשימת המקורות

- אייכנר, א' (2023, 15 באוקטובר). מכות חשמל והוצאה להורג בשידור חי: הרצוג חשף ב־CNN את "תוכנית חטיפת השבויים". *Ynet*. <https://www.ynet.co.il/news/article/rk3egifwa>
- בירנהק, מ' (2024). זמן חירום: פרטיות במלחמה. **מסגרות מדיה**, 26, גיליון זה. <https://doi.org/10.57583/MF.2024.26.10061>
- ויימן, ג' (2006). **הביקורת הציבורית על התקשורת במלחמת לבנון 2006**. מכון הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה.
- חדשות 13 (2024, 8 בינואר). "קיבלו הנחיה לצלם הכל": מתקפת 7 באוקטובר מעיני מחבלי הנוח'בה [סרטון וידיאו]. <https://www.youtube.com/watch?v=jAxy1s8Zkgs>
- יסעור בית־אור, מ' (2024, 29 במאי). "קרבות אגו ועיכוב בטיפול: 7 באוקטובר של בתי החולים". **ישראל היום**. <https://www.israelhayom.co.il/health/article/15825628>
- יעבץ, ג' (2024). מסכי ברזל - צריכת מידע ומדיה בזמן מלחמת חרבות ברזל. **מסגרות מדיה**, 26, גיליון זה. <https://doi.org/10.57583/MF.2024.26.10063>
- לב־און, א' (2010). **תפקודי מדיה חדשים בשעת חרום: המקרה של מלחמת לבנון השנייה**. מכון הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה.
- לב־און, א' (2023). **רצח תאיר ראדה ופרשת רומן זדורוב: ממסד, צדק, אזרחים ורשתות חברתיות**. ידיעות ספרים.
- לוי, ש' (2024, 30 ביולי). הסרטון שהטריף מדינה שלמה: "החייל יענש בחומרה". *Mako*. <https://www.mako.co.il/pzm-soldiers/Article-7803d92ce38e091027.htm>
- לוי, י' (2024, 20 בנובמבר). **הצבא המוסרי בעולם, פי אלף מהאמריקאים? השוואה יסודית מספרת סיפור אחר**. הארץ. <https://www.haaretz.co.il/magazine/the-edge/2024-11-20/ty-article.highlight/00000193-4977-d824-aff-4fff88b20000>
- המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת (2024, 17 באפריל). **השיפה לתכנים קשים בקרב בני נוער בישראל במהלך מלחמת 'חרבות ברזל'**. המשרד לביטחון לאומי. https://www.gov.il/he/Departments/news/survey_teenagers
- המכון למחקרי ביטחון לאומי (2024). **ישראל במלחמה - נתונים מתעדכנים בזמן אמת**. אוחור בתאריך 5 בספטמבר 2024 מתוך <https://www.inss.org.il/he/publication/war-data>
- פרי, י' (2017). **מלחמות מונחות תקשורת: פרדוקס העוצמה והדילמה האסטרטגית של צה"ל**. המכון לחקר ביטחון לאומי.
- שני, ב' (2024, 26 בספטמבר). שרדה את התופת: "הכספת" של בארי תיעדה הכול, שנייה אחרי שנייה. *Mako*. https://www.mako.co.il/news-israel/2024_q3/Article-e31cb32267f2291027.htm

- Alon-Tirosh, M., & Lemish, D. (2014). "If I was making news": What do children want from news? *Participations: Journal of Audience & Reception Studies*, 11, 108–129.
- Cook, P., & Heilmann, C. (2013). Two types of self-censorship: Public and private. *Political Studies*, 61(1), 178–196. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2012.00957.x>
- Couldry, N., & Hepp, A. (2013). Conceptualizing mediatization: Contexts, traditions, arguments. *Communication Theory*, 23, 191–202. <https://doi.org/10.1111/comt.12019>
- Dahlgren, P. (1996). Media logic in cyberspace: Repositioning journalism and its publics. *Javnost – The Public*, 3(3), 59–72. <https://doi.org/10.1080/13183222.1996.11008632>
- Deacon, D., & Stanyer, J. (2014). Mediatization: Key concept or conceptual bandwagon? *Media, Culture & Society*, 36(7), 1032–1044. <https://doi.org/10.1177/0163443714542218>
- Farrell, H., & Drezner, D. W. (2008). The power and politics of blogs. *Public Choice*, 134(1–2), 15–30. <https://doi.org/10.1007/s11127-007-9198-1>
- Giaxoglou, K., & Döveling, K. (2018). Mediatization of emotion on social media: Forms and norms in digital mourning practices. *Social Media + Society*, 4(1). <https://doi.org/10.1177/2056305117744393>
- Hepp, A. (2017). Transforming communications: Media-related changes in times of deep mediatization. *Communicative Figurations Working Paper Series*.
- Hepp, A. (2019). *Deep mediatization*. Routledge.
- Hjarvard, S. (2017). Mediatization. *The International Encyclopedia of Media Effects*. Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0107>
- Horten, G. (2011). The mediatization of war: A comparison of the American and German media coverage of the Vietnam and Iraq wars. *American Journalism*, 28(4), 29–53. <https://doi.org/10.1080/08821127.2011.10677801>
- Hoskins, A., & O'Loughlin, B. (2010). *War and media*. Polity.
- Hoskins, A., & O'Loughlin, B. (2015). Arrested war: The third phase of mediatization. *Information, Communication & Society*, 18(11), 1320–1338. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1068350>

- Jensen, K. B. (2013). Definitive and sensitizing conceptualizations of mediatization. *Communication Theory*, 23(3), 203–222. <https://doi.org/10.1111/comt.12014>
- Katz, E., & Liebes, T. (2007). 'No more peace!': How disaster, terror and war have upstaged media events. *International Journal of Communication*, 1(1). <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/44/23>
- Kopecka, K., Ehrlén, V., Dyksik, D., & Sobiech, M. (2024). Mediatization of war: The state of the research field in the period 2018–2022. *Horizons of Politics*, 15(51), 13–33. <https://doi.org/10.35765/hp.2481>
- Kopecka-Piech, K. (2019). *Mediatization of physical activity: Media saturation and technologies*. Rowman & Littlefield.
- Landerer, N. (2013). Rethinking the logics: A conceptual framework for the mediatization of politics. *Communication Theory*, 23(3), 239–258. <https://doi.org/10.1111/comt.12013>
- Lev-On, A., & Uziel, V. (2018). Live, visual, social, and mobile: Media ecology in emergencies and ordinary times. *Online Information Review*, 42(4), 545–558. <https://doi.org/10.1108/OIR-04-2016-0117>
- Meyen, M., Thieroff, M., & Strenger, S. (2014). Mass media logic and the mediatization of politics: A theoretical framework. *Journalism Studies*, 15(3), 271–288. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.889459>
- Mortensen, M. (2014). *Journalism and eyewitness images: Digital media, participation, and conflict*. Routledge.
- Mroue, B. & Lidman, M. (2024, November 4). Israel-Hezbollah conflict death toll in Lebanon surpasses 3,000 in 13 months. *Time*. <https://time.com/7172122/lebanon-death-israel-hezbollah-war/>
- Örnebring, H., Van Couvering, E., Regin Öborn, D., & MacKenzie, R. (In Press). The mediatization of work? Gig workers and gig apps in Sweden. *New Media & Society*. <https://doi.org/10.1177/14614448241270470>
- Peled, T., & Katz, E. (1974). Media functions in wartime: The Israel home front in October 1973. In J. Blumler & E. Katz (Eds.), *The uses of mass communications: Current perspectives on gratifications research* (pp. 49–69). Sage.
- Santos, M., & Valenzuela, S. (2025). Social media affordances. In A. Nai, M. Grömping & D. Wirz (Eds.), *Elgar Encyclopedia of Political Communication*. Edward Elgar Publishing.

- Schulz, W. (2004). Reconstructing mediatization as an analytical concept. *European Journal of Communication*, 19(1), 87–101. <https://doi.org/10.1177/0267323104040696>
- Siapera, E., Hunt, G., & Lynn, T. (2015). #GazaUnderAttack: Twitter, Palestine and diffused war. *Information, Communication & Society*, 18(11), 1297–1319. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1070188>
- Strömbäck, J. (2008). Four phases of mediatization: An analysis of the mediatization of politics. *The International Journal of Press/Politics*, 13(3), 228–246. <http://dx.doi.org/10.1177/1940161208319097>
- Strömbäck, J., & Esser, F. (2017). Political public relations and mediatization: The strategies of news management. In P. Van Aelst & S. Walgrave, (Eds.), *How political actors use the media: A functional analysis of the media's role in politics* (pp. 63–83). Springer.
- Wei, M. (2024). Mediatization of religion and its impact on youth identity formation in contemporary China. *Religions*, 15(3), 268. <https://doi.org/10.3390/rel15030268>
- Weimann, G., & Weimann-Saks, D. (In press). Coping with Hamas's psychological warfare during the Gaza war. *Studies in Conflict & Terrorism*. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2024.2327669>

תודות

תודות לפרופ' גבי וימן על הערותיו המועילות והטובות, ולאסתר מרק ושירה לב־און על הסיוע בהכנת המאמר.